



UNHCR

Агентство ООН у справах біженців



18 березня 2020 року

Аналіз змін у законодавстві, запроваджених через поширення COVID-19

БФ «Право на захист»

Аналіз змін у законодавстві, запроваджених через поширення COVID-19

На засіданні Верховної Ради України 17 березня 2020 року проголосували за основу й у цілому за законопроекти №3219 і №3220 щодо заходів із запобігання виникненню й поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19). Прийняті законодавчі зміни передбачають посилення відповідальності за порушення санітарно-протиепідемічних правил і норм, а також посилюють захист соціальних, трудових та економічних прав у зв'язку із запровадженням карантину.

Команда правових аналітиків відділу адвокації БФ «Право на захист» підготувала аналіз положень цих законів та їхнього впливу на реалізацію прав, гарантованих Конституцією й законами України.

Посилення відповідальності

Додано нову статтю 44–3, яка передбачає відповідальність у вигляді штрафу за порушення правил щодо карантину людей, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачених Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб», іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними захворюваннями.

Відповідно до п.16 ст.1 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб»,

карантин це адміністративні та медико-санітарні заходи, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб.

Отже, передбачено, що особи, які перебувають у карантинному режимі не можуть самовільно залишати заклади охорони здоров'я, у яких вони перебувають у ізоляції у зв'язку з карантинном.

Які правила карантину діють зараз?

Наразі вимоги щодо дотримання карантину стосуються **двох категорій осіб:**

- поміщених у карантин із підозрою на коронавірус;
- які контактували з особами, що поміщені в карантин.

Окрема ситуація – в Житомирській, Чернівецькій та Київській областях. Від 17 березня у Житомирській та Чернівецькій, а з 18 березня – у Київській областях оголошено надзвичайну ситуацію. Однак слід розрізняти надзвичайну ситуацію та режим надзвичайного стану.

Надзвичайною ситуацією вважають таку, за якої порушені нормальні умови життєдіяльності. Така ситуація може бути викликана як стихійним лихом, так і епідемією (як у цьому випадку). Оголошення надзвичайної ситуації передбачає, що органи державної влади та місцевого самоврядування, аварійно-рятувальні служби та медичні заклади працюють у особливому режимі. Але, на відміну від надзвичайного стану, надзвичайна ситуація **не передбачає особливого правового режиму**, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня. Такий режим передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження в здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Тобто:

надзвичайна ситуація посилення роботи з інформування населення, особливий режим роботи для органів влади, аварійно-рятувальних служб, медичних закладів.

надзвичайний стан розширення повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування та можливе обмеження прав і свобод людини та громадянина, законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Поки у вказаних областях оголошено надзвичайну ситуацію обмежень прав громадян не передбачається. Але все може змінитись у разі, якщо Президент ухвалить рішення про оголошення режиму надзвичайного стану.

У багатьох країнах для осіб, що прибули з-за кордону, застосовується вимога обов'язкового карантину (самоізоляції) протягом 14 днів із моменту прибуття. За статтею 325 Кримінального кодексу України, в разі недотримання добровільної самоізоляції пряма відповідальність не передбачена. **Йдеться лише про вказані вище дві категорії.**

Натомість стаття передбачає відповідальність за «порушення санітарно-протиепідемічних правил і норм. Відповідно до ЗУ «Про захист населення від інфекційних хвороб»,

санітарно-протиепідемічні правила й норми нормативно-правові акти (накази, інструкції, правила, положення тощо) центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, вимоги яких спрямовані на запобігання виникненню та поширенню інфекційних хвороб.

У статті 11 цього Закону перелічені **профілактичні та протиепідемічні заходи**, які можуть застосовувати органи влади на всіх рівнях:

- санітарна охорона території України. Станом на 17 березня 2020 року обмежене авіа та залізничне сполучення з іншими країнами та між областями всередині країни, тимчасово обмежена робота КПВВ у Донецькій та Луганській областях та на адміністративному кордоні з АР Крим;
- обмежувальні заходи щодо хворих на інфекційні хвороби та бактеріоносіїв;
- організація та проведення медичних оглядів і обстежень, профілактичних щеплень, гігієнічного виховання та навчання громадян.

Звертаємо вашу увагу на те, що **стаття щодо кримінальної відповідальності** – це не нова стаття, ст. 325 «Порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним захворюванням та масовим отруєнням» передбачала відповідальність «за порушення правил та норм, встановлених із метою запобігання епідемічним та іншим інфекційним захворюванням, а також масовим неінфекційним захворюванням (отруєнням) і боротьби з ними, якщо такі дії спричинили або завідомо могли спричинити поширення цих захворювань» уже була в Кримінальному Кодексі України. Фактично ця стаття Кримінального кодексу України не змінилася – змін зазнали передбачені нею санкції.

Насамперед, розмір штрафу:



Також внесені зміни передбачають покарання у вигляді позбавлення волі до трьох років.

Наразі, **й адміністративна, і кримінальна відповідальність стосуються вузького кола осіб** а саме:

- осіб, які свідомо покинули карантин (маючи підтверджений діагноз або перебуваючи в карантині в очікуванні на результати аналізів);
- осіб, які контактували з особами, які перебувають у карантині та не виконали вимог щодо самоізоляції.

Зміст статті передбачає відповідальність лише тоді, коли ці дії **були вчинені свідомо**, тобто особа знала про контакт і можливу загрозу для інших, але свідомо проігнорувала заходи самоізоляції, що спричинило негативні наслідки – інфікування інших осіб та розповсюдження хвороби.

Звертаємо увагу, що протягом карантинного періоду для громадян можуть бути встановлені **додаткові обмеження та правила**, невиконання яких призведе до притягнення до відповідальності.

Хоча Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України змінили порядок своєї роботи, нормотворчий процес не припинився. За необхідності можуть бути розроблені та впроваджені більш жорсткі обмеження, тож варто слідкувати за новинами.

Заходи щодо захисту економічних прав громадян

Прийняті Законом зміни до Податкового кодексу України передбачають спеціальні заходи, зумовлені форс-мажорною ситуацією, спрямовані на запобігання виникненню й поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19). Такі заходи не можна вважати пільгами, проте вони справді **полегшують податкове навантаження на платників податків** у зв'язку із запровадженням карантину, в умовах якого складно здійснювати підприємницьку діяльність і виконувати всі приписи закону. До того ж, такі заходи тимчасові.

Згідно з прийнятими законодавчими змінами,

у період із 1 березня до 31 травня 2020 року штрафні санкції за порушення податкового законодавства не застосовуються, окрім випадків:

- порушення вимог до договорів довгострокового страхування життя чи договорів страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема, страхування додаткової пенсії;
- відчуження майна, яке перебуває в податковій заставі, без згоди контролюючого органу;
- порушення правил обліку, виробництва та обігу пального або спирту етилового на акцизних складах, які застосовуються на загальних підставах;
- порушення нарахування, декларування та сплати податку на додану вартість, акцизного податку, рентної плати.

До того ж у цей період платникам податків **не нараховується пеня, а нарахована, проте не сплачена пеня має бути списана**.

У період із 18 березня до 31 травня 2020 року запроваджується мораторій на здійснення планових документальних та фактичних перевірок (це положення не розповсюджується на позапланові перевірки). Проте документальні та фактичні перевірки, які були розпочаті й не завершені до 18 березня 2020 року, зупиняються на період до 31 травня 2020 року. Водночас таке зупинення перериває термін проведення

перевірок. Інформація про перенесення планових документальних перевірок, які були заплановані на період з 18 березня до 31 травня 2020 року, але не були розпочаті, вносяться до оновленого плану-графіку.

На період із 18 березня до 31 травня 2020 року зупиняється перебіг строків давності, передбачених статтею 102 Податкового кодексу України (сплата грошових зобов'язань, у тому числі, пені).

Подовжується строк подання річної декларації про майновий стан і доходи за 2019 рік **до 1 липня 2020 року**. Водночас термін, протягом якого платник зобов'язаний сплатити податок, продовжується **до 1 жовтня 2020 року**.

У період із 1 березня до 30 квітня 2020 року плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, фізичних або юридичних осіб, що використовуються ними в господарській діяльності, не нараховується та не сплачується. Також у цей же період **не оподатковуються податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки**, об'єкти нежитлової нерухомості, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб. Водночас як платники плати за землю (крім фізичних осіб), так і платники податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, якщо вони вже подали податкову декларацію, мають право подати уточнюючу податкову декларацію, у якій відобразити зміни за відповідні місяці. Перерахунок фізичним особам-платникам плати за землю і вказаного податку здійснює контролюючий орган.

Щодо сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ)

Тимчасово звільняються від нарахування та сплати ЄСВ:

- фізичні особи-підприємці (ФОП), у тому числі ті, які обрали спрощену систему оподаткування;
- особи, які провадять незалежну професійну діяльність (наукову, літературну, артистичну, художню, освітню або викладацьку, а також медичну, юридичну практику, у тому числі адвокатську, нотаріальну діяльність, або особи, які провадять релігійну (місіонерську) діяльність, іншу подібну діяльність) та отримують дохід від цієї діяльності;
- члени фермерського господарства, якщо вони не належать до осіб, які підлягають страхуванню на інших підставах.

Такі особи можуть прийняти рішення про сплату ЄСВ за періоди з 1 до 31 березня та з 1 квітня до 30 квітня 2020 року **в розмірах та порядку, визначених Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»**. У такому разі інформація про сплачені суми зазначається у звітності про нарахування ЄСВ, за звітний період, визначений для таких осіб цим Законом.

Штрафні санкції тимчасово не застосовуються за:

- несвоєчасну сплату (несвоєчасне перерахування) ЄСВ;
- неповну сплату або несвоєчасну сплату суми єдиного внеску одночасно з видачею сум виплат, на які нараховується ЄСВ (авансових платежів);
- несвоєчасне подання звітності, передбаченої цим Законом, до податкових органів.

Протягом періодів **з 1 до 31 березня та з 1 квітня до 30 квітня 2020 року** платникам єдиного внеску **не нараховується пеня, а нарахована пеня за ці періоди має бути списана**.

На період з 18 березня до 18 травня 2020 року встановлюється мораторій на проведення документальних перевірок правильності нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску. Перевірки, розпочаті до 18 березня 2020 року, **зупиняються до 18 травня 2020 року**.

Такі періоди **враховуються до страхового стажу** та вважається, що страхові суми були сплачені в обсязі мінімального страхового внеску, визначеного законодавством для кожного з таких періодів для таких осіб, які не сплачували страхові внески за періоди з 1 до 31 березня та з 1 квітня до 30 квітня 2020 року:

- ФОП, у тому числі ті, які обрали спрощену систему оподаткування;
- особи, які провадять незалежну професійну діяльність (наукову, літературну, артистичну, художню, освітню або викладацьку, а також медичну, юридичну практику, у тому числі адвокатську, нотаріальну діяльність, або особи, які провадять релігійну (місіонерську) діяльність, іншу подібну діяльність) та отримують дохід від цієї діяльності;
- члени фермерського господарства, якщо вони не належать до осіб, які підлягають страхуванню на інших підставах.

Щодо сплати споживчих кредитів

Якщо в період з 1 березня до 30 квітня 2020 року споживач прострочив внесок за споживчим кредитом, то він **звільняється від відповідальності перед кредитором за таке прострочення**. Також, але не виключно, споживач звільняється від сплати неустойки, штрафу, пені та інших платежів, сплата яких передбачена договором про споживчий кредит за прострочення виконання (невиконання, часткове виконання) споживачем зобов'язання за таким договором. Водночас, **збільшення відсотків** за договором про споживчий кредит із причин інших, ніж передбачено Цивільним кодексом України, в період з 1 березня до 31 травня 2020 року, **забороняється**.

Крім того, незважаючи на положення статті 3 ЗУ «Про споживче кредитування» ці зміни **поширюються** також на такі види кредитних договорів:

- договори, що містять умову про споживчий кредит у формі кредитування рахунку зі строком погашення кредиту до одного місяця та кредитні договори, що укладаються на строк до одного місяця;
- договори позики, що не передбачають сплати процентів чи будь-яких інших платежів за користування наданими грошовими коштами;
- кредитні договори, метою яких є надання споживачу права вчиняти правочини з фінансовими інструментами, якщо вони вчиняються за участі чи за посередництвом кредитодавця або іншого професійного учасника ринку цінних паперів;
- кредити, що надаються за договорами, укладеними в результаті врегулювання спору через укладання мирової угоди, затвердженої судом;
- кредити, що надаються виключно в межах державних програм або програм органів місцевого самоврядування визначеному колу фізичних осіб і передбачають окремі, визначені такими програмами, умови кредитування, у тому числі виплату відсотків за користування кредитом;
- несанкціонований овердрафт, що є перевищенням суми операції, здійсненої за рахунком, над сумою встановленого кредитного ліміту, що обумовлений договором між кредитором та споживачем і не є прогнозованим за розміром та часом виникнення;
- кредитні договори, загальний обсяг кредиту за якими не перевищує однієї мінімальної заробітної плати, встановленої на день укладення кредитного договору;
- кредити, що надаються ломбардами в разі передання предмета застави на збереження ломбарду, за умови що зобов'язання споживача обмежуються вартістю предмета застави.

Заходи із захисту трудових прав

Відповідно до чинного законодавства, працівнику за сімейними обставинами чи з інших причин може надаватися відпустка без збереження заробітної плати на термін, обумовлений угодою між працівником та власником або іншою уповноваженою особою, але не більше 15 календарних днів на рік. Відповідно до прийнятих змін, у разі якщо особа взяла відпустку без збереження заробітної плати в період,

який припадає на період карантину, за особою залишається можливість брати відпустку без збереження заробітної плати не більше 15 календарних днів на рік.

Тобто дні відпустки, взяті в період карантину, **не будуть враховуватись у кількість днів**, які особа має право брати без збереження заробітної плати протягом року.

Заходи із захисту прав у сфері житлових відносин

На період встановлення карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19), та протягом 30 днів із дня його скасування **забороняється**

- нараховувати та стягувати штрафи чи пені за несвоєчасне здійснення платежів за житлово-комунальні послуги (ЖКП);
- припиняти (зупиняти) надання громадянам України ЖКП, в разі їхньої несплати або сплати не в повному обсязі;
- примусове виселення із житла та примусове стягнення житла, що належить на праві приватної власності громадянам України, під час примусового виконання рішень судів щодо стягнення заборгованості за ЖКП;
- примусове виселення громадян за несвоєчасну оплату житлово-комунальних послуг із жилих приміщень у будинках державного, громадського житлового фонду та житлового фонду соціального призначення.

Строки отримання адміністративних послуг

Відповідно до змін, передбачених законом, строки виконання адміністративних послуг (наприклад, виготовлення паспорта) **зупиняються з моменту оголошення карантину** і відновляться після його припинення. Водночас, **не застосовуватимуться санкції** за пропущення строків звернення для отримання чи поновлення дії ідентифікаційних чи дозвільних документів (наприклад, вклеювання фотографії в паспорт після досягнення 25 та 45 років, посвідки на проживання для іноземців).

Соціальні права ВПО

Згідно з передбаченими законопроектом змінами, на період встановлення карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19), та протягом 30 днів із дня його скасування **забороняється**

- скасовувати довідки ВПО на підставі інформації про відсутність на підконтрольній уряду України території понад 60 днів;
- зупиняти видаткові операції у зв'язку з непроходженням фізичної ідентифікації в «Ощадбанку»;
- здійснювати перевірки фактичного місця перебування, які передбачені нормами Постанови Кабінету Міністрів України №365 при призначенні чи відновленні соціальних виплат.